

China en Taiwan: herontdekking van de complexiteit van het conflict

Lasse Gerrits en Dennis de Kool

De kwestie-Taiwan is één van de gevaarlijkste potentiële conflicten in de wereld.¹ Het dominante beeld in het Westen is dat er twee landen zijn die zich 'het echte China' noemen, waarbij Beijing officieel erkend is maar Taipei heimelijke steun van het buitenland geniet. De kwestie wordt daarbij gereduceerd tot de vraag of Taiwan zal worden ingelijfd door China of niet.

De huidige situatie komt voort uit de overwinning van Mao op de nationalisten, die vervolgens naar Formosa (het latere Taiwan) vluchtten. Pas in juli 1987 kwam na 38 jaar een einde aan de staat van beleg van Taiwan. Hiermee leek een periode van ontspanning te zijn aangebroken. Met China's zogeheten 'one country, two systems'-benadering werd Taiwan autonomie beloofd. Sinds enkele jaren functioneert Hongkong onder dit systeem.

Een nieuw omslagpunt in de verhoudingen vond plaats in 1996. In Taiwan werden dat jaar democratische verkiezingen gehouden. Deze verkiezingen waren tegen het zere been van de Communistische Partij, die zich het enige échte bevoegd gezag van China beschouwt. Vier jaar later won de Democratic Progressive Party (DPP) onder leiding van Chen Shui-bian de Taiwanese verkiezingen. Hij maakte zich sterk voor een onafhankelijk Taiwan en werd in 2004 herkozen. Van afzwakking van het onafhankelijkheidsstreven is geen sprake.

Recent leken de onderlinge verhoudingen zich te verbeteren, maar die ontwikkeling werd weer verstoord. Ten eerste namen de Chinezen in maart 2005 een wet aan waarin een eventuele militaire confrontatie met Taiwan wordt gelegitimeerd wanneer Taipei zich definitief onafhankelijk verklaart. Vervolgens vertrok Chen Shui-bian uit de National Unification Council, waarmee hij duidelijk maakte dat het streven van deze commissie, namelijk het herenigen van China en Taiwan op de lange termijn, wat hem betreft geen prioriteit heeft.

Vanaf het ontstaan van de kwestie zijn scenario's mogelijk geweest waarbij aanvankelijk twee oplossingen het meest voor de hand lagen: nationalist claimen het vasteland of de communisten claimen het eiland. In de loop der tijd zijn deze scenario's geëvolueerd en verbreed. In het Westen lijkt het conflict echter versmald te zijn tot de vraag of China erin zal slagen om Taiwan in te lijven. De vraag is of dit beeld recht doet aan de huidige situatie.

Tegenstellingen

De Westerse opvattingen over de kwestie zijn beïnvloed door historische ontwikkelingen. Vooral de ambiguïteit van de status van communistisch China en Taiwan heeft daaraan bijgedragen. Aanvankelijk werd Taiwan erkend als het 'echte' China, maar deze erkenning is langzamerhand verschoven. In 1971 werd communistisch China opgenomen in de VN en verloor Taiwan zijn zetel. De Westerse erkenning van de Volksrepubliek maakt de kwestie-Taiwan formeel een binnenlandse aangelegenheid. Het Westen neemt een tweeslachtige houding in. Taiwan werd en wordt vaak behandeld als een aparte staat. De pogingen van de Nederlandse overheid onderzeeboten te verkopen aan Taiwan getuigen daarvan.² Door deze ontwikkelingen zijn de beelden over de kwestie in het Westen versmald.

Politiek gezien lijkt het standpunt van de Communistische Partij in China duidelijk: Taiwan hoort bij China en hereniging zal hoe dan ook plaatsvinden. In Taiwan is de politiek echter sterk verdeeld in twee allianties: de zogeheten pan-blue alliance en de pan-green alliance. Binnen de blauwe alliantie zijn de Kuomintang (KMT) en de People First Party (PFP) de belangrijkste partners. Deze alliantie profileert zich met het standpunt dat Taiwan niet zijn feitelijke en gewenste onafhankelijkheid moet benadrukken. Voor hen betekent 'China' nog steeds het vasteland én Taiwan, maar dan in de zin dat de Communistische Partij in Beijing niet de rechtmatige gezaghebber kan zijn, omdat de nationalist nooit definitief zijn verslagen. Taiwan heet niet voor niets officieel nog steeds 'Republiek van China'. Vanuit dit perspectief kan Taiwan zich niet officieel onafhankelijk verklaren, omdat dit zou betekenen dat het communistische regime in Beijing moet worden erkend als het echte China. Tegelijkertijd bestaat binnen de pan-blue alliance wel degelijk het gevoel dat Taiwan onafhankelijk zou moeten zijn. Het was immers Tsjang Kai-shek, de grondlegger van het moderne Taiwan en leider van de KMT, die zich altijd sterk heeft afgezet tegen de Communistische Partij. De alliantie vertoont daarom tekenen van schizofrenie. Enerzijds wil men binnen deze stroming de banden met het vasteland aanhalen, bijvoorbeeld door bezoeken aan Beijing, anderzijds wil men zich in de traditie van Tsjang Kai-shek afkeren van de communisten.

Tegenover de pan-blue alliance staat de pan-green alliance, met als belangrijkste partijen de Democratic Progressive Party (DPP) en de Taiwan Solidarity Union (TSU). De DPP werd in 1986 opgericht en de TSU pas in 2001. In beide partijen zitten voormalige leden van de KMT. De DPP is

populair en sinds 2000 de regerende partij in plaats van de KMT. Zowel de DPP als de TSU zetten zich af tegen de KMT en de pan-blue alliance, niet in de laatste plaats omdat ze voortkomen uit onvrede over het decennialange autoritaire regime van de KMT. De TSU is wat explicieter in haar onafhankelijkheidsstreven dan de DPP. Deze partij laat steeds meer zien dat ook zij streeft naar onafhankelijkheid en schuwt daarbij niet om harde taal in daden om te zetten, zoals het voornemen onderzeeërs te kopen van de Verenigde Staten.

Tegenover de tweespalt in Taiwan lijkt de Communistische Partij van China een veel duidelijker streven te stellen. De Partij is niet meer eenzijdig in haar opvattingen: het aanbod Taiwan een vergelijkbare status als Hongkong te geven was vijftig jaar geleden ondenkbaar. Tegelijkertijd accepteert het regime in Beijing een onafhankelijke status van Taiwan niet. Wat dat betreft lijken er formeel weinig opties te zijn. Maar dat streven maskeert misschien wel dezelfde dubbelzinnigheid zoals die ook in Taiwan te beluisteren is. De politieke realiteit is overigens slechts één dimensie van de werkelijkheid.

Politici en media hebben baat bij heldere beelden. Heldere beelden zijn makkelijk te communiceren en goed te gebruiken voor positionering. Maar dat maskeert wel de complexiteit die vaak achter de beelden verscholen gaat. Is de kwestie echt zo eenduidig of is er meer? In plaats van nogmaals een analyse te maken van wat in officiële media wordt gezegd door officiële politici staan in dit artikel de standpunten van jonge hoogopgeleiden uit China en Taiwan centraal. Onder hen bevindt zich de bestuurlijke elite van morgen. Hun mening verschaffen inzichten in de nuances en de evolutie van het conflict.

Voor dit onderzoek werden vijfendertig studenten uit China en Taiwan benaderd – om praktische redenen in zowel Taiwan als Nederland. Vijfentwintig van hen waren bereid mee te werken aan een interview. De steekproef werd beëindigd op het moment dat de diversiteit van antwoorden niet verder leek uit te breiden. Het doel van de gesprekken is immers de complexiteit van de kwestie opnieuw te leren kennen en om te zien of het conflict voor wat betreft de standpunten evolueert, niet om tot een representatieve steekproef te komen.

Wederzijdse beeldvorming

Chinese respondenten oordelen redelijk eensluidend over China en Taiwan: China is een land in opkomst dat meer internationaal respect verdient. Tegelijk beseffen velen dat de economische groei gepaard gaat met een sociale tweedeling. Een enkeling vindt dat de Chinese politiek zich te eenzijdig met de economie bezighoudt. Het beeld dat de Chinese respondenten van Taiwan hebben varieert van 'don't know' tot uitgesproken negatief. De negatieve visie overheerst. Vanuit dit perspectief is Taiwan een opstandige provincie die zijn verzet moet staken. Of zoals een respondent het prozaïsch uitdrukt: 'het is een typisch geval van een kind dat zijn moeder kwijt is'. Ook de uitspraak 'we are all Chinese' is veelzeggend. Op één respondent na vinden alle Chinese jongeren dat er geen onderlinge culturele verschillen zijn tussen Chinezen en Taiwanese.

Taiwanese respondenten hebben over China en Taiwan ook min of meer eensluidende meningen. China wordt door de meeste van hen gezien als een opkomend land dat vooral economisch heel sterk is. Tegelijkertijd vinden zij dat China gesloten is, de eigen bevolking onderdrukt en veel druk uitoefent op Taiwan.³ Over het eigen land zijn alle Taiwanese respondenten tevreden. Zeker in vergelijking met China wordt Taiwan open en democratisch genoemd. Men prijst de allianties die het aangaat met andere landen. Ook vindt een enkeling dat Taiwan een land is met Westerse kenmerken. In tegenstelling tot de Chinese respondenten vinden alle Taiwanese respondenten dat, behalve etnische afkomst, veel verschillen bestaan tussen de twee volken. Taiwanese worden opener, liberaler en democratischer genoemd. Gedeelde historische wortels zijn volgens sommige jongeren geen reden om op te gaan in één staat. 'There are even differences between people from different parts in the mainland.' Als voorbeeld wordt Nederland en België genoemd.

Drie scenario's

Over de vraag hoe de toekomst van Taiwan er idealiter uit zou moeten zien, lopen de opinies van de respondenten sterk uiteen. Er zijn volgens hen drie verschillende scenario's mogelijk.

Als eerste scenario komt *gedwongen inlijving* naar voren. Het zal geen verrassing zijn alleen Chinese respondenten hier een voorkeur voor hebben. Het betreft hier wel een minderheid. Dit harde scenario betekent dat Taiwan moet worden gedwongen om het gezag van Beijing te aanvaarden. Een enkeling sluit daarbij de mogelijkheid van een militaire confrontatie niet uit. Opvallend is dat in dit scenario niet wordt gesproken over constructies als Hongkong of Macau: inlijving is onvoorwaardelijk. 'Our government will stick to the principle of one China. They will not compromise'. Wel moet worden opgemerkt dat een enkeling die voorstander is van het Hongkong scenario ook sprak over het 'terugnemen van Taiwan'.

Het *Hong Kong scenario* is relatief populair bij de Chinese respondenten en slechts één bij Taiwanese respondent. Op hoofdlijnen zou dit betekenen dat Taiwan net als Kongkong formeel onderdeel uit gaat maken van China, maar wel een bepaalde vorm van zelfbestuur behoudt. Als motivatie wordt gegeven dat de verschillen tussen China en Hongkong wel degelijk aanwezig zijn – andere mensen, andere cultuur, ander bestuurlijk systeem – maar dat dit nooit een obstakel is geweest voor het opnemen van Hongkong in de Volksrepubliek. Een dergelijke constructie zou volgens de respondenten ook voor Taiwan moeten worden ontwikkeld. Wel geven de respondenten aan dat deze oplossing maatwerk vereist. Men noemt echter geen concrete details. Een enkeling spreekt van aanvullende voorwaarden.

Het derde scenario omvat het *handhaven van de status-quo*. Dit is een scenario dat relatief vaak wordt geopperd door vooral Taiwanese respondenten, en wel om verschillende redenen. Verreweg de belangrijkste reden is dat de huidige situatie als goed wordt beoordeeld. Vooral Taiwanese respondenten zijn deze mening toegedaan. Zoals eerder gemeld geniet Taiwan feitelijk onafhankelijkheid en zien velen geen reden om daar iets aan te veranderen. Het punt is dan ook niet zozeer dat Taiwan onafhankelijk moet worden, als wel dat men verlangt dat de internationale wereld de onafhankelijkheid van Taiwan erkent. Een tweede reden voor het handhaven van de status-quo is het idee dat slapende honden niet met provocaties wakker moeten worden gemaakt. Een derde reden is dat sommige respondenten van mening zijn dat het gewoon goed is om het (broze) evenwicht tussen de twee landen te behouden. Een oplossing wordt dan misschien vanzelf gevonden.

Het beeld dat uit de gesprekken naar voren kwam is dat de meningen over mogelijke oplossingen redelijk gelijk verdeeld zijn, al krijgt gedwongen inlijving weinig steun. Het Hongkong scenario en het handhaven van de status-quo zijn populairder, maar er is geen oplossing die duidelijk de meeste steun krijgt. Veruit de meeste respondenten gaan een militaire confrontatie liever uit de weg. Een klein deel van de Chinese en Taiwanese respondenten gaf overigens aan geen idee te hebben hoe het vraagstuk zich zou moeten gaan ontwikkelen. Dit betrof de respondenten die aangaven geen interesse te hebben in politiek.

Verschuivingen door de tijd

Wat direct opvalt bij het bestuderen van de antwoorden is dat de standpunten van de respondenten over het conflict verschuiven. Oorspronkelijk was het conflict vernauwd tot de vraag of China Taiwan zou kunnen inlijven, of andersom. Omdat het hier twee onverenigbare standpunten betreft en geen van de partijen in staat was om het conflict definitief te beslechten is een status-quo ontstaan. Dat was aanvankelijk voor geen van de partijen een gewenste situatie maar nu blijkt deze impasse door veel respondenten te worden gezien als een serieuze optie. Dat laat een omslag zien van het denken over het conflict: wat eens ondenkbaar was, wordt nu wenselijk geacht. Hetzelfde geldt voor de Hongkong-constructie. Dat dit nu als een reële mogelijkheid wordt gezien was in het begin ondenkbaar. Het is een afzwakking van de ambitie Taiwan onvoorwaardelijk in te lijven.⁴ Onvoorwaardelijke inlijving wordt door een kleine minderheid nog genoemd als serieuze optie.

De interviews leren dus dat opvattingen over een langdurig conflict kunnen evolueren tot nieuwe oplossingsrichtingen die eerst ondenkbaar waren. Hoewel het maar de vraag is in hoeverre de opvattingen van de respondenten statisch blijven of weer zullen verschuiven is het bemoedigend dat verreweg de meeste van niet opteren voor een hardhandige oplossing en dat zij niet tegen elke prijs blijven vasthouden aan de weliswaar heldere maar ook offensieve beelden uit het verleden.

Noten

- (1) I. D'Hooghe, 'Amerika en de opkomst van China: kans of gevaar?' in: *Internationale Specatator*, oktober 2005, blz. 503-506.
- (2) K. Colijn & P. Rusman *Het Nederlandse wapenexportbeleid 1963 – 1988*, 's-Gravenhage: Nijgh en Van Ditmar, 1989.
- (3) L. Johnson, Independent-minded youth hold future of Taiwan in their hands, in: *Seattle Post Intelligencer*, 27 november 2005
- (4) C.L. Chiou & L.H. Liew (red.) *Uncertain future: Taiwan-Hong Kong-China relations after Hong-Kong's return to Chinese sovereignty*, Aldershot e.a.: Ashgate, 2000.

Dank

De auteurs bedanken alle respondenten voor hun medewerking en dr. Ko Colijn voor het becommentariëren van een eerdere versie van dit artikel.

Auteursnoot

Lasse Gerrits en Dennis de Kool zijn promovendi bij de Vakgroep Bestuurskunde van de Erasmus Universiteit Rotterdam. Lasse Gerrits werkt tevens bij TNO.